

چاککردنی کومه‌لگای کوردستان مودیلی ریکخراو بوون و لیکولینه‌وه

ناسۆ حامدی
27 ئابی 2005

له دورانی ئهمرو بو ههموودراسه‌یه‌کی ئەکادیمی ده‌بی مودیلی لیکولینه‌وه به‌کاربی یان بو ههمو گه‌شه‌دان به ریکخراوی پبویستی به مودیلیک هه‌یه. ئه‌مه جگه له سیاسهت و دیاریکردنی مه‌سه‌له نابوو‌ریه‌کان، مودیل یانی شیوه‌ی هیلکاری دیاریکراو بو چونیه‌تی لیکولینه‌وه گه‌یشتن به نه‌جامه‌کان یان ریکخراو مو چاککردنی ریکخراو مه‌کان. له ههمو ریکخراوی یان باس و لیکولینه‌وه‌ی ده‌کری و ده‌بی مودیلی جیا‌جیای هه‌بی.. که له‌سه‌ر بنه‌ماکانی سنتراتیژ و تاکتیک و ئوپراسیون دامه‌زراون.. بو هه‌ر جوری له باسه‌کان له ریکخراو مه‌کان جو‌ریک مودیلی گشتی یان تاییه‌ت هه‌یه. ئه‌مانه زور ئالوگورن و په‌یوه‌ندیان به ههمو لایه‌نیکی باسه‌کان و ریکخراو مه‌کان هه‌یه..

سه‌رم‌تای هه‌ر باسی یان لیکولینه‌وه‌یی پبویستی به تیگه‌یشتن له وه‌زعی مه‌وجود هه‌یه، دوایی دوای باس‌کردن له گه‌رفته‌کان یانی چ کیشیه‌یی ده‌ته‌وی چاره‌سه‌ر بکه‌ی.. پاش ئه‌مه‌ش ده‌بی باس له چونیه‌تی لیکولینه‌وه بکه‌ی یانی چون ده‌ته‌وی به نه‌جام بکه‌ی. بو ئه‌وه‌ی زیاتر له باسه‌کان قوول بینه‌وه ئه‌وا هه‌ر مودیلی خوشی له چه‌ند بنه‌مایه‌کی دیاریکراو پیک هاتوون. ئه‌م بنه‌مایانه به شیوه‌یه‌کی زانستی له‌گه‌ل پرسیاره سه‌رم‌کیه‌کان و وه‌لامی دیاریکرا و بو یان دیاریکراوه..

هه‌ر مه‌سه‌له‌یه‌ک یان ریکخراویک ده‌کری به پرسیاریکی سه‌رم‌کی و چه‌ند پرسیاریکی لاوه‌کی شینه‌ل بکریت یان ئالوگوری پی بکریت.. پیش مر‌جی ئه‌مه‌ش ده‌بی ئه‌وانه‌ی خه‌ریکی دراسه‌ن یان چاککردنی ریکخراو مه‌کانن لانی که‌م چه‌ند سیفاتیکیان له خویان و دراسه‌که‌یاندا ده‌بی هه‌بی.. به‌نمونه. نوبخواز بن یانی باسی نوی و مه‌سه‌له‌ی تازه بکه‌ن.. بو ده‌ورو به‌ر ئالوگور بن یانی ئالوگوری جدی له ده‌ورو به‌ر به‌ر هه‌م بین.. شته‌کان نوی و سه‌رسور هینه‌ر بن بو گشت لایه‌ک له تیوروپراکتیکدا.. ئه‌وکات ههمو که‌سه‌کان به ئاسان هه‌نگای له‌گه‌ل هه‌له‌مگرن... ئه‌م سی سیفه‌ته هه‌روا له خورا به ده‌ست نای.. ده‌بی هه‌ر ده‌م له‌گه‌ل هه‌نگاو مه‌کان بی‌ر بکه‌یه‌وه.. یانی ناوه‌ندی شینه‌ل‌کردن و لیکولینه‌وه ده‌بی به‌ر ده‌وام له بزوتنه‌وه‌مدا بی.. تا ده‌گاته راده‌یه‌ک که باشت‌ترین نه‌جام به‌ده‌ست دینی..

بو بی‌ر کردنه‌وش مودیلی جیا جیا هه‌یه.. که مروف چون بی‌ر ده‌کاته‌وه‌و چون هه‌نگاو مه‌کانی له‌گه‌ل بی‌ر کردنه‌وه‌دا پباده ده‌کات. لی‌ردها هه‌ر مودیلی تاییه‌ته به مه‌سه‌له‌یه‌کی تاییه‌ت و هه‌ندیکیان گشتین.. مودیله‌کانی شینه‌لی مه‌سه‌له کومه‌لایه‌تیه‌کان زور جیان له مودیله‌کانی شیکردنه‌وه زانسته به‌ر چه‌سته‌کان.. مودیلی ریکخراو مه‌کانی دام و ده‌زگاکانی ده‌وله‌ت زور جیان له مودیلی ریکخراو مه‌کانی پارته‌ی سیاسی یان ریکخراو مه‌کی که‌رتی تاییه‌تی.. هه‌ند.. هه‌ند.. چون مودیلی شیکردنه‌وه‌ی باسیکی کومه‌لایه‌تی جیا‌یه له مودیلی شیکردنه‌وه‌ی چاره‌نوسی سیاسی گه‌لیک..

لی‌ردها نمونه‌یه‌کی مودیلیکی گشتی ده‌هینینه‌وه که پی ده‌لین مودیلی (سمارت*) یانی زیره‌کی: که له‌مانه پیکه‌تووه.. س، م، ا، ر، ت.. ئه‌مانه‌ش ئه‌م مانایانه ده‌گه‌یه‌نن:

س: Specifik دایاریکراو
م: Meetbaar بی‌پوری
ا: Acceptabel مه‌قبول بی
ر: Rialistis واقعی بی
ت: Tijd کات

ئه‌م مودیله گشتیه و زیاتر بو گه‌شه‌دان به ریکخراو بوون به‌کار دیت له‌هه‌مان کات ده‌کری بو لیکولینه‌وش به‌کار بیت..

به کورته‌ی مودیلی (سمارت) یانی باس له (هه‌ر چی ده‌که‌ی ده‌بی) ان هه‌ر ریکخراوی ده‌که‌ی ئه‌وا ده‌بی مه‌سه‌له‌که دیاریکراو بی جا چ گه‌رفته‌ی بی یان ئالوگوره‌کی نوی بی.. ده‌بی مه‌سه‌له‌کان پبوره‌یکی دیاریکراویان هه‌بی.. یانی له کاتی ئالوگور کردندا پبوره‌ی هه‌بی بو دیاریکردنی راست و دروستی باسه‌کان.. جا پبوره‌کان ده‌بی شتی مه‌لموس بن.. له‌لایه‌کی تر ده‌بی دراسه‌که یان ئالوگور مه‌کان مه‌قبول بن و ههمو که‌سه‌کان دان به‌و گه‌رفته و ئالوگورانه دابنن، واقعه‌یه‌تی مه‌سه‌له‌کان زور گه‌رنگن، که ئه‌مه له‌گه‌ل مه‌قبولیه‌ت دا یه‌ک ده‌گه‌ریته‌وه.. دوایش ده‌بی کاتی دیاریکراوی هه‌بی.. مه‌سه‌له‌کان نایی تا بی پایان خه‌ریکیان بین.. ده‌بی به نه‌جامی کوتای بگه‌ن.. و کاتی دیاری کراویان هه‌بی.. له ههمووی گه‌رنگتر به گه‌یشتن به هه‌ر نه‌جامی ده‌بی خالیکی له دوای دابنی وه‌ک به‌ر نه‌جام بی‌پاریزی و به‌ر مه‌وه هه‌نگای تر هه‌نگاو هه‌لبه‌گری..

به‌کار هینانی مودیلی سمارت بو چاککردنی ریکخراو مه‌کان به‌کار دیت، لی‌ردها قه‌رارداد (عه‌د) له نیوان نه‌ندامانی ریکخراو دروست ده‌کریت بو چاککردنی ریکخراو له ماوه‌ی دیاریکراو دا.. بگه‌رنگترین مه‌سه‌له له ئالوگوردان به ریکخراو بوون هه‌لسه‌نگاندن (تقیم) و راهینان (تدریب) له یه‌ک کات دایه.. یانی مروفه‌کانی نه‌ندام له ریکخراو هه‌م به‌کتر ی هه‌له‌سه‌نگینن و هه‌م به‌کتری راده‌هینن له هه‌مان کاتدا یه‌ک کونترولی کار مه‌کی ئه‌وی تر ده‌کات..

ئەم دىنامىكى يەتە جورىك لە ژيان دەدا بەرىكخراو...كە جيايە لە رابردوو..داھاتوو ديمەنىكى تەواو جيايە لە واقعى رابردوو ئەوكات كارىگەريەكانى ھەلسەنگاندن و راھىنان بە واقعى بە ديار دەكەوى لە ماويەكى ديارى كراودا.. مودىلى سمارت بو ھەموو كارو دراسىي دەكرى بەكار بىت.. مروف ئەوكات ھەست بە كارىگەرى خوى دەكات لە سەر دەوروبەرەكەى... لە فرسەتى تردا ھىلكارى جورىك لە مودىلى لىكولىنەومەكانى مەسەلە كومەلايەتەكان بو خوينەران دەخەينە روو..لە ھەمان كاتدا مودىلەكانى لىكولىنەومە لە زانستە مجررەدەكانىش بەكاردىت، لە گشت دىزاینەكانى تورەكانى رىگاوبان و تورەكانى ئاو و ئاوەروكان و كونكرىت و ھتد..ھتد. گرنگترین مەسەلە لە بەكار ھىنانى مودىل لە ئالوگور بە رىكخراو و بوون و دراسە ئەكادىمىيەكان دىنامىكىيەتە لە لىكولىنەومەكاندا..ئەم نەرم و نىيانىە لە لىكولىنەومەدا گەشە بە خودى باسەكان دەدات و بە بەرنجامى زانستىان دەگەيەنى.. خودى بەرنامە كومپىتەريەكان خودى تەكنەلوژيا بە گشتى بە مودىلى تايبەت كاردەكەن و پروسەكانىان لە ئالوگورى بەردەوام دان..تا دەگەن بە واقعاتىك كە بويان ديارىكراوھ...

* مودىلى سمارت لە ھەموو كومپانىاكانى ھولەندا بو چاككردنى رىكخراوھەكانىان بەكاردىت.